T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
HARPUT UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI NO: 2

ULUSLARARASI
HARPUT'A DEĞER KATAN ŞAHSİYETLER SEMPOZYUMU

Elazığ 14-16 Mayıs 2015

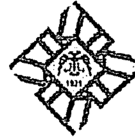
BİLDİRİLER

Cilt: 1

Editörler
Prof. Dr. Enver ÇAKAR
Doç. Dr. Kürşat ÇELİK
Yrd. Doç. Dr. İlhan Oğuz AKDEMİR

ELAZIĞ
2016

Eserin Adı: Uluslararası Harput'a Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumu, Elazığ 14-16 Mayıs 2015, Bildiriler, Cilt: 1

Yayınlayan Kurum: Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi

Basım Yeri: Elazığ

Basım Tarihi: 2016

Baskı: Fırat Üniversitesi Matbaası

Baskı Adedi: 250

ISBN: 978-975-394-082-5

Takım: 978-975-394-081-8

Yayınlanan bildirilerde ileri sürülen görüşler, yazarlarına aittir. Merkezimizin görüşünü yansıtmaz. Bundan dolayı Merkezimiz mesuliyet kabul etmez.

İsteme Adresi: Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü, ELAZIĞ

Tlf:0.424.2370000/3839

Fax:0.424.2330062

e-mail: ecakar23@gmail.com
ecakar@firat.edu.tr

BİR MUTASAVVIF OLARAK OSMAN BEDRÜDDÎN ERZURÛMÎ'NİN (1858- 1922) TASAVVUF DÜŞÜNCESİ BAĞLAMINDA "İNSAN-I KÂMİL" ANLAYIŞI

Yrd. Doç. Dr. Kasım TATLILIOĞLU*

1.Giriş

Osman Bedrüddin Erzurumi, Sohbetler adlı eserinde, "kalbi amellerin zerre kadarı zahiri amellerin dağlar kadarından büyüktür diyerek, kalbi paslanıp çürümekten kurtarmak esastır" demiştir. Kalbi amellerin nefs ve şeytan tarafından sevilmeyen işler olduğunu, Allah'ı zikirle meşgul olmanın "Hakikat-i insaniyyenin" aslına ulaşmaya vesile olacağını ifade etmektedir. Bu ve buna benzer görüşleriyle dikkatimizi çeken Erzurumi, Harput'ta yaşamış devrinin hem bir ilim adamı hem de bir askeri şahsiyetidir. Tabii en önemli hususiyeti sufi bir hayata sahip olmasıdır (Soysaldı, 2013). Tasavvuf; insanı merkez alan bir ilim olarak, Hakk için halka hizmeti temel düstur kabul etmiştir. Tasavvufta, insanın gönlüne girmeyi her şeyden üstün tutan, yaratan uğruna kâinatta bütün yaratılmışları seven, sûfî anlayışı her devirde rağbet görmek vardır. Engin bir hoşgörü anlayışı asırlar boyu süregelmiş, bütün insanlığı saran bir hava içerisinde Hakka ve hakikate davet metodu olarak uygulanmıştır.

2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada Osman Bedrüddin Erzurumi'nin Tasavvuf düşüncesi bağlamında, insan-ı kâmil kavramı incelenmiştir. Günümüzde örnek alınacak, insanlara maddî ve manevî problemlerinde yol gösterecek gönül insanlarına olan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Tasavvuf tarihine baktığımızda, çok sayıda örnek insanlar yaşamışlar, insanları çevrelerinde toplamayı ve onlara faydalı olmayı başarmışlardır. Geçmişte insanlara rehber olmuş velileri, Allah dostlarını, günümüz insanlarına tanıtma ve onların fikirlerini taze tutma düşüncesi oldukça önemlidir. Kendilerini insanlığın hizmetine vakfetmiş, gönül erleri hayatları boyunca hep örnek davranışları ile insanlığa ışık olmuşlardır. İnsanlığın gittikçe manevî değerlerinden uzaklaştığı günümüzde Osman Bedrüddin Erzurumi gibi gönül erlerine ihtiyaç her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktayız.

3. Çalışmanın Kavramsal Çerçevesi

3.1. Osman Bedrüddin Erzurumi'nin Çocukluğu ve Eğitimi

Osman Bedrüddin Erzurumi, 1858 yılında (H.1274)'de Erzurum'da doğdu. 1922 (H.1340) senesinde Harput'ta vefât etti. Kars'ta üçüncü tabur imâmlığı yapması sebebiyle İmâm Efendi lakabıyla tanındı. Asıl ismi, Osman Bedreddîn'dir. Babası Seyyid Selman Sükûtî'dir. Küçüklüğünde babasının

* Bingöl Ün., Fen-Edebiyat Fak., Psikoloji Bölümü, Bingöl. kasimtatlili@hotmail.com.

eğitim ve terbiyesi altında kıymetli bir cevher ve edeb timsâli olarak yetişti. Dokuz yaşında Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemekle şereflendi. Sonra Erzurum medreselerinde; sarf, nahiv dersleri alarak Arabça öğrenmeye başladı. Kısa zamanda akranları arasında seçkin ve sevilen bir talebe oldu. Arabçada âlet ilimlerini öğrendikten sonra; tefsîr, hadîs ve fıkıh gibi ilimlerde temel metinleri okudu. Hucurât sûresinin tefsîrini okuyunca, orada buyrulduğu üzere yaptığı amellerin bilmeyerek işleyeceği hatâlar sebebiyle silinmesinden, boşa gitmesinden korkarak çok az konuşmaya başladı. Üstün hâlleri, kâbiliyeti ve meseleleri kavrayışı, etrâfındakilerin dikkatini çekiyor ve çok seviliyordu. Hocalarından Mehmed Tâhir Efendi bir gün ona; "Molla Hafız! Bütün bildiklerimi sana öğrettim. Ayrıca bilmediklerimi de öğrendim. Şöyle ki, bilmediklerimi sana öğretmek için önce çalışıp öğrenmeye mecbur kaldım. Bundan ötesine gidemiyorum. Artık senin, ilmi benden daha fazla olan bir hocanın dersine devam etmen gerekiyor. Bu günden itibaren sana ders veremeyeceğim" dedi. Bunun üzerine Osman Bedreddîn hazretleri; "Dertliyim derdim derin, derdime derman için sana geldim yâ Muîn" diyerek, Allahü Teâlâ'ya duâ etti ve medreseden ayrıldı. İlimde daha yüksek bir müderris arıyordu. Aslında zahirî ilimlerde yetişmiş, bâtınî, tasavvuf ilminde yetiştirecek bir rehber arıyordu. Onun bu arayışı sırasında Buhârâ'dan bir büyük âlim onu yetiştirmek için gelmek üzere idi. Şöyle ki; Buhârâ'daki Câmi-i Kebîr'de halka vâz ve nasîhat eden Seyyid Ahmed Merâmî, âni olarak ve habersizce Buhârâ'dan ayrılıp Erzurum'a gitmek üzere yola çıktı. Sevenleri bunun farkına varınca çok üzüldü. Fakat bu işin mânevi bir işaretle olduğunu anlayanlar halkı teselli ettiler. Osman Bedreddîn hazretleri hocasından ayrıldıktan sonra hayâtında yeni ve bambaşka bir safha başlatacak olan bir mürşîd-i kâmil aramaya başladı. Bu arayışı sırasında içindeki aşkın aleviyle yanıp tütüyor ve yalnız kaldıkça ağlayarak Allahü Teâlâ'ya yalvarıyor, içli gözyaşları döküyor (http://www.biyografi.net/kisiayrinti).

3.2. Osman Bedrüddin Erzurumi'nin Kişiliği

Uzun, ince boylu, beyaz sakallı ve mübarek bir zât olan Seyyid Ahmed Merâmî, Erzurum'a varınca Hasankale'nin Bevelkâsım köyüne gidip, bu köyün, imâmlık vazifesini üzerine aldı. Hoş sohbetiyle çok sevilip, sayıldı. İlmi ve şöhreti kısa zamanda bütün çevreye yayıldı. Bu arada yana yana kendisine rehberlik edecek bir hoca arayan Osman Bedreddîn hazretleri de o zâtın ismini ve medhini duydu. Bunun üzerine huzuruna kavuşmak için derhâl yola çıktı. Bevelkâsım köyüne varınca, aradığı zâtı bir namaz vaktinde câmide buldu. O, câmiye girer girmez, Seyyid Ahmed Merâmî bu gencin, kendisine yetiştirmesi için işaret edilen genç olduğunu anladı. Namazdan sonra; "Merhaba, hoşgeldin Hâfız Osman Bedreddîn" dedi. Bunun üzerine Osman Bedreddîn hazretleri birdenbire ürpererek, hayretler içinde yaklaşıp elini öptü. Sonra kendisinden ders almak istediğini arzetti. Bu arzusuna şöyle cevap verdi: "Buhârâ'dan kalkıp buraya kadar geliriz de senin gibi ilim isteyen bir talebeye ders vermez olur muyuz?" Sonra onu yanına alıp evine götürdü. Eve varınca, Osman

Bedreddîn'in ilimdeki derecesini anlamak için birkaç ibare Arapça metin ve hadîs-i şerif okuyup bunların mânâsını sordu. Aldığı fevkalâde cevaplar üzerine çok memnun olup, onu ve yetiştiren hocasını medhetti. Sonra şöyle buyurdu: "Şunu bilesin ki ilmin uçsuz bucaksız yolu, neticede insanı Hakk'a ulaştırır. İlmin muhtelif sahneleri ve safhaları vardır. İlmin çeşidi çoktur. Bizim sana vereceğimiz ilim, tasavvuf ilmidir. Hâfız Osman Bedreddîn'in bunları büyük bir dikkat ve şevkle dinlediğini gören o zât, onun istek ve meylini iyice anladı. Bundan sonra ders alacağı günleri tesbit etmek istedi. Hâfız Osman Bedreddîn her gün gelip ders almayı arzu ve teklif edince, her gün gelip ders alması kararlaştırıldı ve Osman Bedreddîn Erzurum'a döndü. Her gün Erzurum'dan Bevelkâsım köyüne gidip ders alıyor sonra dönüyordu. Şöyle ki, Erzurum ile Alvar köyü arası üç saatlik mesafe idi. Gece yarısı kalkıp yola düşer, sabah namazını Alvar köyünde kıldıktan sonra Bevelkâsım köyüne gider ders alırdı. Yaz, kış, tipi, fırtına, yağmur ve kar demeden her gün muntazaman derse devam etti. Feyz ve ilham aldığı bu hocasının derslerine devamı yıllarca sürdü. Erzurum ile Bevelkâsım köyü arası ona hiç mesabesinde idi. Bu yolda karşılaştığı meşakkatlere ve zahmetlere hiç aldırmıyordu (http://www.biyografi.net/kisiayrinti).

3.3. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbinde (93 Harbinde) Osman Bedrüddin Erzurumi

Osman Bedreddîn hazretleri, kendisine rehberlik edecek âlim bir zât aradığı sırada yirmi yedi yaşında idi. Bu sıralarda Erzurum, Rusların hücumuna uğradı. 8 Kasım 1877'de vuku bulan, bu savaş, târihde doksanüç harbi adıyla bilinir. Azîziye tabyalarının düşmesi üzerine Erzurum halkı yediden yetmişe silâhlanıp, düşmana karşı kahramanca bir müdâfaa yapma hazırlığı içinde idi. 8 Kasım 1877 gecesi Erzurum mahallelerinde gümbür gümbür davullar çalınarak halk cihâd için uyandırıldı. Tanyeri ağarmadan önce halk kalkıp, balta, dehre, sopa ne bulduysa eline alıp hazırlandı. Tanyeri ağarırken, Ayaz Paşa Câmii şerifi minaresinden sabah ezanı okunmaya başladı. Bu ezanı Osman Bedreddîn hazretleri okuyordu. Ezan, ihlâs ve sadâkatle öyle okunuyordu ki, Erzurum'un dağı-taşı, deresi, tepesi, yamaçları, ağaçları sanki dile gelmiş, ezanı tekrar ediyordu. Ezan sesi dalga dalga yayılıyor, ufukları aşıyordu. Bu ezan halka bambaşka bir şevk ve cesaret vermişti. Okuyanda bir başka hâl vardı. Bu arada mehter de çalınmaya başladı. Erzurum halkı büyük bir heyecan ve cesaretle Allah Allah nidalarıyla, Azîziye tabyalarını işgal etmiş olan Moskofların üzerine hücum etti. İlk hücumda Moskof dağılmaya başladı. Erzurumlu miralay Bahri Bey, halkı gazâya teşvik için haykırıyor; "Urun kardaşlarım, dadaşlarım urun" diyordu. Erzurum halkı bir çırpıda Azîziye tabyalarını Ruslardan boşalttılar. Gâzi Ahmed Muhtar Paşa, halkı bu derece heyâcana getirerek ezân-ı Muhammedi'yi kimin okuduğunu öğrenmek istedi. Bulunması için yaverlerine emretti. Etrafa dağılan yaverler ve çavuşlar ezanı okuyan zâtı arayıp buldular. Bu zât, Erzurum'un Abdurrahmân Ağa mahallesinden Hoca Selman Sukûtî

Efendi'nin oğlu Hâfız Osman Bedreddîn idi. Bu husus Gâzi Ahmed Muhtar Paşa'ya arzedilirken, orada bulunan cephe kumandanı Kurt İsmâil Paşa onun ismini duyar duymaz ileri çıkıp heyecanla Paşa'nın yanına yaklaştı ve şöyle dedi: "Paşam, ezanı okuyan zâtı tanıdım. Erzurumlu miralay Bahri Bey'in kumandasında, heybetli, vakarlı, temkinli hareketleriyle ve bilhassa düşmana taşla hücumu dikkatimi çekmişti, Elinde silâh yoktu. Düşmanı taşla kovalıyordu. Attığı taş mutlaka hedefine ulaşıyor ve bir düşman askerini öldürüyordu. Onun taş atması, düşmanı bir bir yıkması şaşılacak bir hâl idi. Çok dikkatle seyrediyordum. Bu zâtta manevî bir hâl var diye düşünüyordum. Bu sırada kulağıma gazâya katılan iki Erzurumlu kadının konuşmaları geldi. Nene Abla adında bir kâdın şöyle diyordu: "Hadîce bacı, bak görüyor musun? Selman Efendi'nin oğlu Hâfız Osman Bedreddîn Efendi düşmana taş atarken ikinci bir taşı atmak için yere eğilip almasına lüzum kalmıyor! Taş kendiliğinden eline yükseliyor o da atıyor." Ben bu sözü duyunca bu sefer daha dikkatli baktım. Söylenen gerçekten doğruydu; hâdiseyi gözümle gördüm. O, yere eğilmeden taş eline geliyor, alıp atınca bir düşmanı yıkıyordu. Bu kahramanın velî bir zât olduğunu anladım ve kerâmetini gözlerimle gördüm." Gâzi Ahmed Muhtar Paşa bu sözleri dinledikten sonra sevinç ve heyecanla; "Bre paşa kardaş niçün demezsiniz ki hu cenkde üçler, yediler, kırklar, erenler bizimle berâberlermiş. Elhamdülillah bu, Rabbimin bize bir ihsânıdır" dedi. Bunun üzerine Kurt İsmâil Paşa şöyle ilâve etti: "Şu anda o, şehîd düşen kumandanı kahraman miralay Bahri Bey'in başındadır" dedi. Bundan sonra daha çok tanınıp sevilen Hâfız Osman Bedreddîn hazretleri yirmi sekizinci alayın üçüncü taburu imâmlığına tâyin edildi ve artık "İmam efendi" diye tanındı (Gürkaynak, 2014).

3.4. Osman Bedrüddin Erzurumi'nin Tasavvufi Yönü

Tasavvuf, Arapça'da, "yün giymek" anlamına gelir. Kul ile Allah arasında ihsan olayının gerçekleşmesi veya kulun ihsan vasfını kazanmasının yollarını gösteren bir ilimdir. Batinî fıkıh. Tasavvufun binden fazla tarifi yapılmıştır. Her sûfî, içinde bulunduğu hale göre, tasavvufu tarif etmiştir (http://dosyalar.semazen.net).

Tasavvuf; insanı Allah"a götürmeyi hedefler. Bunun için ise seyr ü sülûk denilen manevi bir yolculuk gerekir. Mutasavvıflar bu yolculuğu gerçekleştire-bilmek için bir mürşide bağlanmak gerektiği hususunda hemfikirdirler. Hiç kimse bir mürşide bağlanmaksızın bu yolda manevi bakımdan sağlıklı olarak mesafe katedemez. Buna işaretle Bâyezîd el-Bistâmî (261/874), *"Üstadı olma-yanın şeyhi şeytandır."* der. Tasavvuf her şeyden önce maddî-manevî bir eğitim işidir. Eğitilmeye muhtaç insanın ilk işi, kendisine yol göstermeye muktedir (mürşid-i kâmil) birini bulmaktır (Güngör, 1982). İnsanlar farklı mizac ve tabiatlarda yaratılmışlardır. Bu nedenle onların eğitim yolları da farklılık arz eder. Bilhassa bu bakımdan bir rehber ve üstâda olan ihtiyaç üzerinde ne kadar ısrar edilse yeridir. İnsanoğlu kendi noksanlarını nadiren görebilir, hele noksanlarını derhal düzeltmesi haline daha az rastlanır. Bu işi sağlıklı bir şekilde yapabilmek ve çabuklaştırmak için bir üstad lazımdır. İnsanda var olan

devamlı tekâmül sırasında üstad onu birçok lüzumsuz gayretlerden alıkoyacaktır. Yalnızca okumak ve dinlemekle öğrenilemeyecek nice hususların tecrübeli bir üstadın nezâreti altında pratik olarak tatbîk edilmesi faydalı, hatta zarûrîdir. Çünkü bilmek kâfî değildir, onun hazmedilmesi ve tabiat-ı sânîye yani huy ve alışkanlık haline getirilmesi lazımdır (Konur, 2008; http://tr.wikipedia.org/wiki/Tasavvuf).

Osman Bedreddîn Erzurumi, kısa zamanda tasavvufda yetişip kemâle erdi; on sekiz günde icazet aldı. Vazifesi sebebiyle de üç-dört sene Palu'da kaldı. Bu arada hocasının sohbetlerinde bulundu. Daha sonra vazifesi îcâbı askerî taburla birlikte Dersim'e gitti. Birkaç sene Palu kasabasında vazifeli kaldı. Taburu, Dersim'den Çemişgezek'e gönderilince, senelerce orada hizmet etti. 1909 senesinde emekliye ayrılıp Harput'a yerleşti. Bundan sonra tamamen ilimle meşgul oldu. Derslerinde ve sohbetlerinde bulunan pek çok zâtı tasavvufda yetiştirdi. Pek çok insanı da cehaletten kurtarıp, sâlih kimseler hâline getirdi. İlme, marifete ve feyze susamış iki yüz bine yakın kimse onun feyz pınarından kana kana içti. Rüşt, hidâyet ve marifete kavuştu.

Sohbetlerinde siyâsî ve boş şeyler asla konuşulmazdı. 1911 senesinde Harput'un ileri gelenlerinden pek çok zâtla birlikte, hacca gitti. Bu Hicaz seferinde; Şam, Mekke ve Medîne âlimleri kendisine çok hürmet ve ikrâmda bulundular. Hayâtı boyunca dâima insanları saadete kavuşturmak için çalıştı. Vâz ve nasihat etti. Vefâtından bir kaç gün evvel vasiyetini yazdı. Vefât ettiğinde, halk arasında çok sevildiğinden, cenazesinde büyük bir kalabalık toplandı. Harput'ta Meteris kabristanına defnedildi. Bilâhare kabri üzerine türbe yapıldı. Ziyaret edilmektedir. Gülzâr-ı Sâminî adındaki mektübâtı ve Gülbün-i irşâd ve Mecâlis-i Samîniyye adındaki beş cild kasideleri vardır. Sohbetleri üç kitab hâlinde basılmıştır (http://www.erzurumlularvakfi.org.tr).

Bir fakir derviş, tütün içer diye sevdiği kimse ondan kaçar. Bunlar birer hikmet ve esrardır. Sürüden ayrılanı kurt kapar. Fırsat elden kaçar. Olacak olur çarnâçar, kalbini ister geniş, ister dar tut. Gönül ister ki hoş olalım. Bakınız Kaygusuz Abdal nasıl söylemiş:

Sana gizli bir sözüm var,
Gel gönüle gir gönüle.
Sen senliğini elden bırak,
Gel gönüle gir gönüle.
Bulalım dersen feth-i bâbın,
Gel gönüle gir gönüle.
Bulam dersen aşk kenânın,
Gel gönüle gir gönüle.
Siyahı ko, akı tut, anma işe şer katanı,
Zikret müdam yaradanı,
Gel gönüle gir gönüle.
Zühd zâhid duzağıdır,

İlim, ilmin bağıdır,
Gönül evi hak evidir,
Gel gönüle gir gönüle.
Kaygusuz bu böyle olur,
Hakk'a doğru yola varır,
Bulanlar gönülde bulur,
Gel gönüle gir gönüle

3.3. Osman Bedrüddin Erzurumi'nin Tasavvuf Düşüncesinde İnsan-ı Kâmil Anlayışı

İnsan-ı kâmil, tasavvuf felsefesinin temel kavramlarından birisidir. Bu kavram daha önce kâmil mü'minin karşılığı olarak kullanıldığı halde sonradan tasavvuf felsefesinde özel bir anlam alanı kazanmıştır. İnsan-ı kâmil, rehber, delil, kılavuz ve yol gösteren anlamına gelmektedir. Ayrıca şeyh, mürşîd-i kâmil, pîr, eren ve velî kelimeleriyle eşanlamlıdır. İnsan-ı kâmil, fenâfillah mertebesine eren insana denir. Fenâfillah olmak tâbiri "beşerî iradeyi Yaratıcı'nın iradesinde eritmek" mânâsına gelir (Çelik, 2011). TDV (Türk Diyanet Vakfı) Ansiklopedisine göre insan-ı kâmil; "*Allah'ın her mertebedeki tecellilerine mazhar olan insan anlamında tasavvuf terimdir*" (http://www. diyanetislamansiklopedisi.com).

Olağan üstü denebilecek güçlere sahip olma, maddeye ve tabiat olaylarına söz geçirme, geleceği bilme, her yönüyle mükemmel bir insan olma, yüksek bilinç seviyesine yükselme... Kısacası tasavvuf ehlinin tabiriyle *kâmil insan* yeni tabirle *yetkin/kozmik insan* olma vaat, arzu ve arayışı ayakların kaydığı zeminlerden birisidir (Yüce, 2008).

Arapça'da mükemmel/yetkin insan anlamına gelen insan-ı kâmil terimi, tasavvuf felsefesinde mutasavvıfların ortaya koyduğu fenâfillah/Allah'ta yok olma, bekâbillah/Hak ile bâkî olma aşamasında insanın varacağı son aşamayı nitelemek için kullanılmıştır. Vahdet-i vücûd öğretisine dayalı fenâ düşüncesine göre, insanın amacı, beşerî varlığını Allah Teâlâ'nın varlığında eritmektir. Bu aşamaya ulaşan şahıs, ilâhî aşkla kendisinden geçer ve içinde yaşadığı gerçekliği başka bir gözle görmeye başlar. Bu mertebede insan-ı kâmil, kendi beşerî iradesinden sıyrılmış, irade ve arzularından arınarak ruhî olgunluğa erişmiş insanı ifade eder (Çelik, 2011).

İnsan-ı kâmil olmayı istemekle, insan-ı kâmil olunmaz. Sufilerin anlayışına göre her insan, insan-ı kâmil olabilmek için bazı kabiliyetler taşır. Hakk Teâlâ herkese bu kabiliyeti vermiştir. Bu kabiliyetlerini tasavvuf terbiye usullerine göre geliştirenler, o makama adaydır. Ancak kusur kişinin kendindedir ki, istidâdını ziyan eder. Kendini bir kâmil mürşide teslim edip ve onun ahlakıyla ahlaklanıp sen de bir insan ol (Taşkın, 2013).

Diğer taraftan insan-i kâmil, din ve diyanet adına örnek bir tiptir. İman, İslam ve ihsan onun yol ve yörüngesi, Allah rızası hedefi, Hakk"ı sevip

sevdirmek vazifesi, cennet ve Cemalullah ise bu düşünce ve aksiyonun semeresidir. Varlık ve olaylarla ilgisi ve müdahalesi açısından insan-i kâmil yeryüzünde Allah"ın halifesidir (el-Bakara, 2/30). O her zaman kendi konumunun farkındadır. Her şeyin Allah'tan geldiği şuuruyla kendi yaratılmışlık ve kulluk sınırlarını korumada hassas hareket eder; ne mazhariyetlerini şatahat vesilesi yapar, ne de ayinedârlığını ayniyet iltibasına düşer (Yüce,2008).

Osman Bedrüddin Erzurumi'ye göre, hakikata ermiş âlimler, vesileden kastedilenin mürşit olduğunu belirtmişlerdir. Bundan dolayı himmet sahibi olan talibin, bir âkil ve salih kimseyi bulmasını, onun nazarını almasını, ilminden istifade etmesini ve edep öğrenmesini istemektedir. Talibin istifade ettiği kişiyi, ilim yönünden önemli bir insan olduğuna kanaat getirmesi gerekir. Mürşid olan kişinin sohbeti kıymetli, aynı zamanda iyiliklerin kıblesi hükmündedir. Böyle bir mürşidden gafil olursan, ilmi Rabbanisi olmayan akıllara tabi olursun ki, böyle kişiler henüz daha nefsaniyet mertebesinden terakki edip hakikat mertebesine erememişlerdir. Bundan zevk alanlar ise, çocuklar ve cahiller olup, erler ve akıllılar değildir. Akıllı olanlar dünyalıkla, evlatla, hanımla ve mallarla ferahlanmaz ve sevinmezler. Kalbin tamamıyla Allah'a yönelmesiyle ilgili "*Rabbinin ismini zikret ve bütün varlığınla O'na yönel*" (Müzemmil, 73/8) ayetini hatırlatan Erzurumi, bu ayette geçen tebettül kelimesinin gönlü dünyaya bağlanmaktan kesmektir anlamına geldiğini söylemektedir. Bu da ibadet, ihlas ve bütün varlığıyla Rabbine müteveccih olmakla sağlanır. Kalbinizi masivadan temiz tutun, dünya ve ahrete ait mahlûklara bağlanmayınız. Çünkü dünya çok çabuk geçer, halkı görmeyi değil, Hakkı görmeyi tercih edin" der Erzurumi. Allahın sevgili kullarıyla yapılan sohbetin de değerine işaret eden Erzurumi, onlarla bir nefes sohbet etmenin ne kadar hayırlı olduğunu ifade etmektedir (Soysaldı, 2014).

Eshab-ı Güzin elde ettikleri manevi dereceyi Hz. Peygamberle yaptıkları sohbet sayesinde nail olmuşlardır. Allah'a vasıl olabilmek için bir mürşid-i kâmille sohbet etmenin ehemmiyetine dikkat çeken Erzurumi, böyle yapan salikin kısa sürede istediğine kavuşacağını belirtmektedir (Erzurumi, 2006, c.1). Allah'ın huzurunda olmak en önemli rütbe ve nimettir. O'ndan gafil olmak kadar da bir azap ve hazelan (saçmalama) olamaz. Allah'ın visalinden geri kalmak en büyük azap bu ayrılık ateşinin yakması her azaptan kötü ve daha yakıcıdır. Gaflet ehli ile Hakk'a talip olanların bir olmaları mümkün değildir. İstikamet konusuna dikkat çeken Erzurumi, onun üstünde bir keramet olmadığını Allah'la beraber huzurda olmadan daha kıymetli bir nimetinde olamayacağını söyler. Tarikattan maksad bu huzura erişmektir. Kalb, masiva ve ağyarın kuruntu ve vesveselerinden ve meşguliyetlerinden uzak olmalıdır. Kalp aynası kederlerden ve masiva kirinden temiz ve boş olduğu zaman Hakk'ın müşahede sırrına ulaşır. Erzurumi, bir mürşide bağlanma konusunun bu alemde marifeti tahsil etmek olduğunu ve bunu için de bir "insan-ı kâmil"in gerekliliğini dile getirmektedir. Bunun da insan-ı kâmilin emrine uymakla ve

tarikatta istikamet ve devamlı huzurla olabileceğini söyler. Her şeyin aranacağı ve bulunacağı kapı Allah'ın kapısıdır, bu ise meşayih-i izamdır. Bir mürşid-i kâmile, kalbi ve canı teslim etmek her mümin için mühimdir. O insan-ı kamil sayesinde maiyete vakıf olarak gafletten, masivaya meyl ve hevesten kurtulup belki huri ve cennetlere bile iltifat ve rağbetten uzaklaşarak iki alemde Allah'a vasıl olur (Soysaldı, 2014).

Hak kimseden uzak değildir diyen Erzurumi, her zaman gönül âleminde O'nun huzurundan gafil olmamayı istemektedir. Nefsin üzerine gidilip onun yok olduğunu bildiğinde varlığın Allah'ın olduğu bilinir. Hakk'ın huzurundan başka bir fikir olmaz, insanın kendisinde varlık görmesi en büyük günahlardandır. Bunu terk etmenin en mühim emirdir. İnsanın vazifesi tevhidi bulmak, imanın ve İslam'ın hakikati ise tevhide erişmektir. Ayrıca âlemde manevi uyanmayı sağlamak insanın vazifesidir. Buda kalbi gafletten kurtarmak ve Allah'ın huzurunda olma fikri ile gerçekleşir. Hakk'ın huzurunun gönülde temkin bulması sayesinde ilahi mearife ve ledün ilimlere ayna olan kalbe yansımalar olacaktır. Erzurumi'ye göre, insan hayatı nefisten ibarettir. Nefis sahibi olan mearif erbabının ise kendilerinden fani olup Hakk varlığıyla kalmalarını gerekir. Mearif erbabı, Allah'ın kullarına Hakk'ı sevdirip yeryüzünde nasihatle yürüdüklerini kulların manevi yüzlerini Allah'a çevirmekle vazifelidir. Tarikat Cenab-ı Hakk'a gidecek yoldur. Bu yollar evliyanın meşrep ve mizaçlarına göre çoğalmıştır. Halk âleminden olan vücud kaydından geçerek emir âleminden olan kalp ve ruh yönüne yönelip Mevla'nın huzurunda, gaflete izin verilmemelidir.

Erzurumi, tarikatlarının ehl-i sünnet vel-cemaat mezhebine uygun sahih bir akideyi lüzumlu görmesinden sonra Zat-ı ilahiye teveccüh ve huzurda olma bilinci ve uyanıklık şartlarının varlığını ifade eder. "*Onlar, Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözeten, Rablerinden sakınan ve kötü hesaptan korkan kimselerdir*" (Ra'd,13/21) ayeti sırrınca bir insan-ı kâmilin eteğini tutup, onun terbiyesiyle murad ve maksuda ermektir. Varlığını Allah'a verip, kendini aradan çıkaran kimsenin ve bununla beraber ehl-i huzur olanın imanı iyan olur. İslam'ın hakikati, bu huzuru bulmakla olur. Hakiki imana erenler, huzur ve saadeti elde edenlerdir.

Aşka talip olanın kendi fikrini Allah dışında olan şeylerden boşaltıp, varlıkların suretlerinin pasından ve mahlûk lekelerinden temizleyip bu sayede tecelli için imkân sağlasın. Hakk'ın zikriyle meşgul olan kalb halvethane-i Hakk'tır demektedir. Vuslatın bu düşünce ile olabileceğini söyleyen Erzurumi, bunu düşünceden çıkarmamak gerektiğini söyler. Kendi sahibine marifeti olmayan nasıl yaşar? "*Rabbini zikret, her şeyden kesilip (bütün varlığınla) O'na yönel*" (Müzemmil, 73/8) ayeti de bu durumu ayan beyan ifade etmektedir. Dünyada insanı malları, çocukları Allah'ı zikirden uzak kalmasına neden olmasını hatırlatarak "*Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ın zikrinden alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar hüsrana uğrayanlardır*" (Münafikun, 63/9) ayetini delil getirmekte ve bu esası hatırdan

çıkarılmamasını temenni etmektedir. Tarikatta istikamet üzere olanların Allah tarafından sevgi ve muhabbet ile kandıracağını (doyuracağını) huzur ve ünsünü bahş ve ihsan edeceğini ifade etmektedir. Alah'ın zikrinden gafil olanlar O'nun huzurunda olma bahtiyarlığına erişemeyenler şiddetli azab ve ayrı kalma ateşi ile yanacaklardır. "*Kim Rabbinin zikrinden yüz çevirirse, Rabbin onu gitgide artan çetin bir azaba uğratır*" (Cin, 72/17) ayetini de hatırlatarak mü'minleri ikaz emektedir. Nefs terbiyesi tasavvufun esas meselesi olarak görülmekte ve bu sebeple de tarifinde de yer almaktadır. İnsan, hayatının her döneminde nefsiyle bir uğraş vermekte, onu yenmenin, isteklerine karşı durabilmenin gayreti içerisindedir. Bu açıdan da bakıldığında bir insanın kendi içerisinde gelişen bir savaşın mevcudiyeti görülmektedir. İbn Arabî de, nefsi, "bedeni idare eden ama gözle görülemeyen bir latife" olarak kabul etmektedir. Nefsi insanın ikili mahiyetini tamamlayan bir unsur olarak kabul eder. Allah'ın ruhundan üflediği anda ilâhî nefha ile tesviye edilmiş bedende ortaya çıkmıştır. Nefs insana berzâh âleminde verilen sıfat olması yönüyle kötülenmiş, Allah'a izâfe edilmesi sebebiyle de övülmüştür (İbn A. Muhyiddîn, *Fütûhât-ıMekkîyye*). İnsanın kalbine tesir etme konusunda nefis ve kalp sürekli bir mücadele içerisindedirler. Kalp bu mücadeleler sonunda bazen ruhun, bazen de nefsin istek ve arzularına uymakta, ondan etkilenmektedir. Nefsin bu kötü istek ve arzularından kurtulmak için tezkiye edilmesi, terbiyeye tabi tutulması gerekmektedir. Bunların neticesinde kalp de ruha kulak verecek ve ondan gelecek emirlere göre vaziyet alacaktır. Nefsine sahip olamayan kişi artık onun isteklerini normal görür. En kötü isteğini dahi normal bir ihtiyaç olarak kabul eder. Tam tersi nefsine sahip olan onun kötü istek ve arzularına dizgin vuran için, aklı nefsine karşı durabilmektedir. Mutasavvıflar; "emmâre, levvâme, mülhime, mutmainne, râdiye, merdiyye ve kâmile" şeklinde nefsi mertebelere ayırarak yapılan mücadeleyi de derecelendirmişlerdir. Çünkü, insan bir eğitim içerisinde belli bir süreç sonucunda her basamakta farklı zorluk ve engellerle karşılaşmaktadır. Kendisini geliştiremeyen, hep aynı seviyede kalan insan her açıdan olumsuzluklarla karşılaşır ve toplum tarafından da yerilir. Devamlı surette kişi kendini daha güzel vasıflarla donatmaya çalışmalı bunu yaparken de nefsini dizginlemeyi başarmalıdır. Erzurumi'ye göre marifet-i nefs; "*varlığın vicdanen mahviyle, kalbin masivadan boş olması ve huzur ve üns-ü Hüda ile dolu olmasıdır*". Bununla birlikte ruhun huzurla sırrın ise üns ile lezzetlenmesidir. Bu durumda hakikat-i kalb ve ruha hakikat-i eşya ve hakikat-i Muhammediyye'ye arif olmuş böylece de vuslat etmiş bulunursunuz. Yine kişi kalp aynasına baktığında kendi suretini görür. "*Nefsini (kendini, hakikatini, nefsü'l-emrini, ruhunu) bilen Rabbini bilir*", hadisine vakıf olur. Erzurumi, nefs tezkiyesi ve kötü sıfatların ortadan kaldırılması hususunda gayret edilmesini tavsiye etmektedir. Ve batın âleminden bir an bile ayrı kalınmamasını, cesetle ilgilenip onun güçlenmesi ve ona yönelmenin hata olacağını izah etmektedir. Dünyayı "*küçük bir köy*" olarak görüp, ona gönülde yer vermenin Allah katında bir değeri yoktur. Ahrette belde-i kebire olarak bilinmekte ona yönelip, onun

için amel edenler dergâh-ı uluhiyette makbul olmaktadırlar (Acluni, *1970*; Erzurumi, 2006; Soysaldı, 2014).

3.4. Osman Bedrüddin Erzurumi'nin Vasiyeti

Seyyid Ahmed Meramî, Osman Bedreddîn'den ayrılırken son nasihatlerini şöyle yaptı: "Canım yavrum Hafız! En başta güzel ahlâk ve dürüstlük gelir. Bundan zerre kadar ayrılma. İlminle amel et. İlmi yaymakta cömert ol. Erzurum ulemâsına selâm söyle. İlim meclisini terketme. Bilirsiniz ki, ilim, uçsuz bucaksız bir saray gibidir. Siz gittikçe o da gider, neticede Allahü Teâlâ'ya kavuşturur. Molla Hafız! İlim, koyu gölgeli bir ağaca benzer, gölgesinde oturanlar, gölgelenir. Meyvesi bol ve lezzetlidir. Tadanlar bilir. Bu ağacın kökü bir, dalları çatallı budaklıdır. Binbir tomurcuğu vardır. Her budağın ve her tomurcuğun istidâd ve kabiliyetlerine göre yaprağı vardır. Bakarsınız yaprağın biri hastadır. Sararır düşer. Meyvesinin biri yaralıdır, olgunlaşmadan yere düşer. Ona bakan bulunmaz. İnsanlar da böyledir. Kimisi görünüşü ile dili ile herkesi memnun eder. Fakat onun içi, kalbi hastadır. Bu, elinde lâmba tutan bir şahıs gibidir. Başkalarını aydınlatır, fakat kendisi karanlıktadır. Bu misâl ilmiyle amel etmeyenlerin hâlini gösterir. Bir başkası görünüşü ile hoş görünmez amma, sakın ona suizan etme, haramdır...". Ayrılacakları sırada elini öpünce de; "Hafız! Bizi Unutma! İlmini sarfet, artırırsın. Hakk'ı zikret, bulursun. Ahlâk beline kemerdir. Bir insan halkı sevmekle Hakk'a erer. Huzurla kemâl bulunur. Mürşidsiz kemâlin zevâli vardır. Mürşid ara, irşada er. Gazâya karış, gâzi ol. Göz çapağı abdest bozmaz. Göz ağrısı Hak vergisidir. Sabretmek kadar güzel ilâç bulunmaz. Her işinde Allahü Teâlâ sana yardım ihsân etsin. Sana emeğim helâl ve faydalı olsun oğlum!" dedi. Sonra gözlerinden öperek ayrıldı. Bu son sözlerinde karşılaşacağı önemli hâdiselere işaret etti (http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp)

4. Sonuç

Günümüzde tasavvufi şahsiyetlere her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır. Yaşantı olarak örnek olacak insanların nesli maalesef azalmıştır. İmam Efendi, son yüzyılda yetişmiş önemli bir şahsiyettir. Hem askeri alanda hem de dini ve tasavvufi etkisi son derece dikkat çekici bir insandır. Nakşibendiyye tarikatına mensub olup hem hayatında hem de kendinden sonraki dönemlerde insanlara faydalı olmuş, rehberlik etmiş eserleri okunmuş ve istifade edilmiştir. Bu çalışmada onun tasavvuf düşüncesin içersinde insan-ı kamil anlayışına vurgu yapılmıştır. Bu ilim ve irfan insanından azami derecede istifade edebilmeyi gaye edindik. Tasavvuf ve tarikatte esas olan örnek insan, insan-ı kâmil olduğuna göre bu seviyede olan kişileri tanıtmak da oldukça önemlidir. Tasavvufi şahsiyetleri gün yüzüne çıkarıp insanların onlardan faydalanmalarını temin etmek, hem o şahsiyetlere karşı bir vazife hem de insanlara faydalı olmanın en önemli vesilesidir.

KAYNAKÇA

Acluni, "*Keşful'l-Hafa*", Beyrut 1970.

Buhari, Ebi Abdillah, "*Sahihü'l-Buhari*", "İman", Kahire 1989.

Cebecioğlu, Ethem, "*Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*" http://dosyalar.semazen. net/e_kitap/, Erişim tarihi: 06.03.2015).

Çelik, İsa (2011). "*Tasavvufi Bir Kavram Olarak İnsan-ı Kamil*". http://keskul. com.tr/tasavvufi-bir-kavram-olarak-insan-i-kamil.html#more-236,Erişim tarihi: 08.03. 2014.

Diyanet İslam Ansiklopedisi, "*İnsan-ı Kamil*", c. 22, http://www. diyanet islam ansiklopedisi.com/insan-i-kamil/, Erişim tarihi: 08.03.2015.

El-Bakara, (2/30)

El- Müzemmil, (73/8)

Münafikun, (63/9)

El- Ra'd, (13/21)

El- Tin, (95/4)

Erzurumi, Osman Bedrüddin, "Mektubat", İstanbul 2006, c.I.

Gazâlî, "*İhyâ*", Mısır 1957.

Erol Güngör, "*İslam Tasavvufunun Meseleleri*", İstanbul 1982.

Gürkaynak, Hikmet (08.01.2014). "*Harputta Yatan Vatan Evladımız: "İmam Efendi*". http://www.turangazetesi.com/makalegoster. (Erişim tarihi: 06.03.2015).

İbn Arâbî, Muhyiddîn, "*Fütûhât-ıMekkîyye*", Beyrut, c.II.

Konur, Himmet (12 Şubat 2008). "*Mesnevi'de Mürid ve Mürşit İlişkisi*". http:// akademik.semazen.net/article_detail.php?id=176, Erişim Tarihi: 08.03.2015.

Müslüm, *el-Camiu's-Sahih*, "*İman*", Kahire 1975.

Osman Bedrüddîn Erzurûmî, "*Gülzâr-ı Sâminî*", Marifet yay., İstanbul 1993.

Soysaldı, Osman. *"Osman Bedrüddin Erzurumi (Ö. 1924)'nin Tasavvufi Şahsiyeti". Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu, Elazığ 23-25 Mayıs 2013.*

Taşkın, Deniz (2013). "*İnsan-ı Kamil Mertebesi*". http://indigodergisi.com/2013/ 12/insan-kamil-mertebesi/, Erişim tarihi: 08.03.2015.

Yüce, Abdulhakim (30 Ocak 2008). "*Tasavvufta İnsan-ı Kamil ve Mevlana*". http://akademik.semazen.net/author_article_detail.php?id=876, Erişim tarihi: 08.03. 2015.

http://www.erzurumlularvakfi.org.tr/Upimg/*Osman Bedreddin*, 6233731.pdf, Erişim tarihi: 06.03.2015.

http://www.uludagsozluk.com/k/*insan-i-kamil/*, Erişim tarihi: 08.03.2015.

http://www.filozof.net/Turkce/felsefe/islam-felsefesi/13744-*insan-i-kamil-nedir - ne-demek*? tasavvufta-anlami-hakkinda-bilgi.html?showall=&limitstart, Erişim tarihi: 08.03.2015.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Tasavvuf, Erişim tarihi: 08.03.2015.